

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. За домашнє насильство – за ґрати: Як в Україні та світі борються зі знущенням у родині. URL: <https://zik.ua/news/2019/11/22/> (дата звернення – 29.11.2019)
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 року №2229-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 5. ст.35.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: Книга 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. 712 с.
4. Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству Конвенція та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція): Ради Європи від 11 травня 2011 р. URL: <http://dls.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/> (дата звернення – 29.11.2019)
5. Пивоваров В. В., Макаренко Ю. С. Насильство в сім'ї: віктимологічний аспект. *Карпатський правничий часопис*. Вип. 10. 2015. С. 92.
6. Integrated System of Monitoring Cases of Domestic Violence – Spanish experience URL: file:///C:/Users/Hp/Downloads/Publikacja_ENGLISH.pdf (дата звернення – 29.11.2019)
7. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству: Лист Міністерства освіти і науки України від 18 травня 2018 року № 1/11-5480.

УДК 343.9

Карабаджак Катерина

РЕЦИДИВНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: ДЕТЕРМІНАНТИ Й ПОПЕРЕДЖЕННЯ

У статті досліджено специфічні причини та умови (детермінанти) рецидивної злочинності. Проаналізовано стан злочинності в цілому та її співвідношення з показниками рецидивної злочинності в Україні. Запропоновано заходи боротьби з рецидивною злочинністю в Україні як комплексним явищем.

Ключові слова: рецидивна злочинність, жіноча рецидивна злочинність, детермінанти злочинності, причини та умови вчинення злочинів повторно, попередження рецидивної злочинності.

The article investigates the specific causes and conditions (determinants) of recurrent crime. The overall crime rate and its correlation with recidivism rates in Ukraine are analyzed. Measures have been developed to combat recidivism in Ukraine as a complex phenomenon.

Key words: recidivism, female recidivism, determinants of crime, causes and conditions of re-offending, prevention of recidivism.

В статье исследованы специфические причины и условия (детерминанты) рецидивной преступности. Проанализировано состояние преступности в целом и ее соотношение с

показателями рецидивної преступности в Украине. Предложены меры борьбы с рецидивной преступностью в Украине как комплексным явлением.

***Ключевые слова:** рецидивная преступность, женская рецидивная преступность, детерминанты преступности, причины и условия совершения преступлений повторно, предупреждения рецидивной преступности.*

Вступ. Питання рецидивної злочинності є об'єктом дослідження досить давно, оскільки рецидивна злочинність становить один з найнебезпечніших її видів. Сутність даного виду злочинності полягає тому, що вона, на відміну від первинної, має вияв у стійкому неодноразовому прояві кримінальної поведінки та є явищем стійким, якому притаманний підвищений ступінь суспільної небезпеки.

Інтерес до такої проблеми як рецидивна злочинність в науковому просторі лише зростає, що обумовлюється її відносно стабільним становищем у всій сукупності кримінальних правопорушень та високою питомою вагою раніше засуджених серед тих, хто чинили злочини.

Виклад основного матеріалу. Найбільше простежити актуальність даного дослідження допомагають статистичні дані. Зазначимо, що вважати кількісний показник рецидивної злочинності на сто відсотків достовірним не можна, адже аналіз рецидивної злочинності ускладнюється за рахунок таких обставин: відсутності єдиного розуміння рецидивної злочинності, попри наявність легального визначення; недоліків офіційного статистичного обліку даного виду злочинності; латентності злочинів, яка у більшій чи меншій мірі притаманні усім проявам кримінальної активності.

Аналізуючи стан злочинності в цілому та її співвідношення з показниками рецидивної злочинності в Україні, можна простежили наступне. З січня по жовтень 2019 року згідно Єдиному звіту про кримінальні правопорушення по державі в Україні було обліковано 402666 злочини, з яких 48254 було вчинене особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення. За той самий період у 2018 році – 447843 кримінальні правопорушення обліковано всього, з них 56172 – особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення [3].

Так, розглядаючи дані показники у відсотковому співвідношенні, вбачаємо, що в цілому рівень злочинності у 2019 році є нижчим, що є доволі гарною тенденцією, і це ж стосується рецидивної злочинності, адже відсотковий показник вчинення особами повторно злочинів від загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень за січень-жовтень 2019 року – 12%, а у 2018 році – 12,5%. На підставі зазначеного, враховуючи невелике зменшення показників рецидивної злочинності, вважаємо за необхідне дослідити питання причин та умов рецидивної злочинності задля визначення шляхів її попередження.

Причини та умови рецидивної злочинності можна вважати певним комплексом взаємодіючих детермінант, пов'язаних з несприятливим зовнішнім середовищем і особою злочинця, які обумовлюють продовження злочинної діяльності.

Специфічні причини та умови (детермінанти) рецидивної злочинності можна умовно поділити на три групи: детермінанти, пов'язані з першою судимістю, першим вчиненням злочину особою; детермінанти, обумовлені процесом відбуття покарання, особливо покарання у вигляді позбавлення волі; детермінанти, які впливають на постпенітенціарну адаптацію [4].

Проте, не дивлячись на особливості поділу, зосередимо увагу на найбільш поширених та дискусійних причинах рецидивної злочинності.

Так, кожна дія (так само і злочинна бездіяльність) зумовлюється не однією ізольованою причиною, а сукупністю детермінант (факторів).

Незадовільний рівень впливу виправних установ на засуджених. Вчинення особою нового кримінального правопорушення після відбуття нею покарання свідчить, перш за все, про намір й надалі продовжувати злочинну діяльність. Крім того, це є показником недосконалості положень чинного законодавства, діяльності судової і правоохоронної систем, які не спроможні ефективно впливати на рецидивістів. Стійкість рецидивної злочинності певною мірою підтверджує слабкий вплив кримінального покарання, яке не досягає своєї мети – загальної та спеціальної превенції. Разом із цим, рецидивісти є активними носіями і розповсюджувачами традицій злочинного середовища та основним джерелом формування організованих злочинних угруповань, нерідко їхня діяльність набуває ознак професійної. Доволі усталеною є позиція, що «виправні установи не виправляють», що здебільшого пояснюється такими аспектами, що потребують негайного вирішення: соціально-виховна робота проводиться на формальному рівні та не створює умови для подальшого досягнення мети виправлення й ресоціалізації засудженого; недостатня кількість виправних установ, «недостатня моральність» працівників установ виконання покарань спричинює погане поводження з засудженими, що породжує у них додатковий агресивний стан; незадовільна психолого-педагогічна підготовленість працівників, що ведуть відповідну роботу з засудженими; погане матеріально-технічне забезпечення установ виконання покарань (погані умови тримання осіб у виправних установах) і т.д.

Неготовність особи до повернення у суспільство. Соціально-відновлювальна функція – одна з найголовніших функцій виконання покарання, яка спрямована на повернення засудженого після відбуття покарання назад у суспільство. Проте, доволі часто вона залишається нереалізованою.

Цікавими є висновки Ю. Крисюка, який зауважує, що досягнення відповідності потреб і прагнень особистості меті й завданням суспільства обумовлює прогресивний характер соціальної адаптації. Головна її особливість полягає в тому, що взаємовідносини індивіда й суспільства мусять мати характер усвідомленого й вільного підкорення особистості соціальним (правовим) нормам і цінностям. Існує два види адаптації: соціальна та психологічна. Соціальна адаптація, по суті, означає встановлення нормальних, соціально корисних відносин, соціальну реабілітацію громадянина. Психологічна – це засвоєння суб'єктом стандартів поведінки й ціннісних орієнтацій. Психологічна адаптація нерозривно пов'язана із соціальною адаптацією, котра одночасно є й умовою, і показником її успішності [5, с. 207]. На практиці, доволі часто спостерігається ситуація неприйняття суспільством колишніх засуджених через формування недовіри до них під впливом думки маси; невпевненості у вдалості психолого-педагогічного впливу на колишніх засуджених працівниками виправних установ, де вони відбували покарання; зверхнє ставлення до таких осіб через їх особливий статус у суспільстві. Здебільшого саме таке сприйняття та відхилення правової свідомості підштовхує колишніх засуджених до вчинення нових злочинів, за рахунок чого вони набувають ще більшого «неприйняття» як злочинці-рецидивісти.

Питання повернення колишніх засуджених у суспільство, тобто їх подальша соціальна адаптація тісно пов'язані з їх ресоціалізацією.

Ресоціалізація. Базовими кримінологічними засадами ресоціалізації осіб, засуджених до позбавлення та обмеження волі, є індивідуальна профілактика злочинності щодо осіб, засуджених до тривалих строків покарань; запобігання рецидиву злочинів протягом усіх етапів процесу ресоціалізації засуджених осіб; вивчення соціально-демографічних ознак, які характеризують особу пенітенціарного злочинця з метою їх подальшого використання для індивідуалізації підходів щодо ресоціалізації і т.д. [1, с. 106-107].

Ресоціалізація в ідеалі досягається завдяки активної участі в ній держави, зокрема шляхом забезпечення належних умов відбування покарання засудженими, їх соціального захисту й залучення до професійного навчання. Проте, така участь держави не простежується на сьогодні.

Феномен рецидиву полягає не тільки в тому, що багато злочинців вчиняють повторні злочини, незважаючи на застосовуване до них покарання, але й у тому, що рівень рецидивної злочинності залишається доволі стабільним. Занепокоєння також викликає рецидив жінок.

Окрім причин та умов, що притаманні усім особам, які виявляють рецидивну злочинну поведінку, у жінок простежуються специфічні

детермінанти, що пояснюється їх належністю до особливої (більш вразливої) категорії населення.

Слушно наголошує В. Лагоцька, що дефектність правової психології виступає причиною кримінальної мотивації жінок, які повторно вчиняють злочини. Деформація сучасної правосвідомості жінки проявляється у правовому нігілізмі, негативному ставленні до права, правовій неграмотності. З деформаціями правової психології тісно пов'язані дефекти моральної свідомості жінки-рецидивістки. У свідомості значної частини повторно засуджених жінок домінують мотиви фізичного виживання, раптової вигоди. Для багатьох із них характерна деморалізація міжособистісних відносин, зростання конфліктності у сім'ї та побуті. Все це доповнюється невпевненістю в завтрашньому дні, переживанням про ненадійність соціального статусу, матеріального становища [6, с. 116-117].

Значним є вплив на детермінацію злочинної поведінки жінок-рецидивісток дефектів сімейно-побутової психології, що обумовлюється такими факторами як: складні стосунки з чоловіком, які характеризуються відсутністю взаєморозуміння та доброзичливості; побутова невлаштованість; психологічні потреби домінування над іншими; недоліки соціально-психологічної комунікації подружжя; ревності; зміна психіки у жінок у стані вагітності і т.д.

Деякі детермінанти жіночої рецидивної злочинності криються у здійсненні поступової адаптації до повернення у суспільство на неналежному рівні. Сприяють вчиненню нових кримінальних правопорушень жінками, іноді більш тяжких за своїм характером: відсутність комплексної підтримки жінок після відбування покарання з боку держави; розрив сімейних відносин; відмова від них родичів; дискримінація при прийомі на роботу тих жінок, які вчинили повторні злочини і т.д.

Для попередження рецидивної злочинності як явища комплексного необхідно вдосконалити, в першу чергу, виховання людини. Такий засіб впливу на поведінку є одним з найнадійніших, хоча є доволі тривалим та важким. Самовиховання, сім'я, суспільство, держава повинні створити цілісну виховну систему. Крім того, попередження рецидивної злочинності неможливе без руйнування кримінальної субкультури загалом та кримінально-правових настроїв осіб, які вже відбували покарання.

Постає необхідність розробити та впровадити дійові заходи протидії кримінальним проявам осіб, що були звільнені від виконання покарання або відбули його.

Погоджуємось з В. Голіною, який вказує, що важливу роль у попередженні нових злочинів покликана відіграти пенітенціарна та поступової адаптації робота

правоохоронних органів (кардинальна зміна умов утримання засуджених, зняття невинуватених обмежень, руйнування тюремного співництва, вдосконалення системи адміністративного нагляду, соціального контролю і допомоги тощо) [2].

З метою підвищення рівня постпенітенціарної профілактики рецидивної злочинності постає необхідною вдала реалізація Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» [7], у розрізі забезпечення прав і обов'язків державних органів і громадських організацій щодо соціальної адаптації засуджених; створення державної постпенітенціарної системи опікування з метою надання допомоги і підтримання засуджених до позбавлення волі; стимулювання участі органів місцевого самоврядування, громадських і релігійних організацій, громадських формувань, пересічних громадян у соціальній адаптації тих, хто відбув покарання.

Даний Закон України є позитивним надбанням чинного законодавства, адже завдяки його запровадженню та запровадженню на його основі програм ресоціалізації, особа може усвідомлювати необхідність змінити своє ставлення до власного і суспільного життя, прагнути змін у своїй поведінці та відносинах з оточуючим середовищем.

Отже, рецидивна злочинність обумовлюється причинами та умовами, що породжують злочинність взагалі та специфічними детермінантами. Дослідження проблеми поширення рецидивної злочинності та проблем її запобігання має будуватися на основі вивчення сутності злочинного рецидивізму й специфіки зумовлюючих його обставин. За основу запобігання рецидивній злочинності необхідно взяти до уваги такі напрями як переорієнтація антисуспільної установки осіб, що звільняються з місць позбавлення волі; активні контрзаходи; організаційно-превентивна робота і т.д.

Крім того, до заходів боротьби з рецидивною злочинністю відносимо ще й такі: законотворча діяльність щодо вдосконалення кримінального, кримінально-процесуального, адміністративного, кримінально-виконавчого законодавства відносно проблемних аспектів рецидиву злочинів; взаємодія правоохоронних органів у забезпеченні здійснення програм боротьби з рецидивною злочинністю; прогнозування можливості запобігання рецидивній злочинності та планування відповідних заходів і т.д.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бараш Є. Ю. Кримінологічні засади ресоціалізації засуджених до тривалих строків покарання. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 99-109.

2. Голіна В. Рецидивна злочинність в Україні: причини та попередження. *Вісник Академії правових наук України*. URL : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4371/1/Golina_189.pdf (дата звернення – 19.11.2019).
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі : офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України. URL : https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення – 15.11.2019).
4. Крижна В. В. Рецидивна злочинність в Україні та шляхи її подолання. URL : <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/p030-034.pdf> (дата звернення – 18.11.2019).
5. Крисюк Ю. П. Соціальна адаптація особистості як важлива передумова ресоціалізації колишніх засуджених. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 25. С. 206-209.
6. Лагоцька В. Причини та умови жіночої рецидивної злочинності в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 4. С. 114-118.
7. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17 березня 2011 року № 3160-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17> (дата звернення – 20.11.2019).

УДК 343.9

Мадай Катерина

ДЕТЕРМІНАНТИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЇЙ

Стаття присвячена питанню розкриття детермінантів корупційної злочинності в Україні, особливостям функціонування та організації органів, що були створені для подолання корупції, а також дослідженню можливостей подолання даної ситуації в державі.

Ключові слова: *корупція, корупційна злочинність, фактори, детермінація, протидія, подолання.*

The article is devoted to the issue of disclosure of the determinants of corruption crime in Ukraine, the peculiarities of functioning and organization of bodies that were created to fight the corruption, as well as to explore the possibilities of overcoming this situation in the country.

Keywords: *corruption, corruption crime, factors, counteraction, overcoming.*

Статья посвящена вопросу раскрытия детерминантов коррупционной преступности в Украине, особенностям функционирования и организации органов, что были созданы для преодоления коррупции, а также исследованию возможностей преодоления данной ситуации в государстве.

Ключевые слова: *коррупция, коррупционная преступность, факторы, противодействие, преодоление.*